

RESEARCH OUTPUTS / RÉSULTATS DE RECHERCHE

Het Kruispunt van Mark Braet

Mettewie, Laurence

Published in:

Kruispunt. Literair kwartaal tijdschrift.

Publication date:

2003

Document Version

Version revue par les pairs

[Link to publication](#)

Citation for pulished version (HARVARD):

Mettewie, L 2003, 'Het Kruispunt van Mark Braet', *Kruispunt. Literair kwartaal tijdschrift.*, vol. 192.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Het Kruispunt van Mark Braet

"Maar ergens moet een Kruispunt liggen..."

De Vooruit (Gent), 20 oktober 1990, het laatste feest van de Rode Vaan. Bij de literatuurstand koop ik mijn zoveelste bundel gedichten van Nazim Hikmet, blader in de poëzie van Neruda, koop nog een affiche van de Chileense communistische partij en vraag of er iets ligt van Jozef Versou, een Belgische dichter en lid van de KPB over wie ik iets wou schrijven voor mijn licentiaatsverhandeling. Neen, klinkt het droge antwoord. Dan keert er zich een kleine man met wit haar naar me toe: "Ik kan je daar wel wat over vertellen en heb misschien thuis nog wat liggen".

Geen toeval dat mijn eerste contact met Mark Braet daar tussen de gedichten van Neruda en Hikmet op de feest van de Rode Vaan plaatsvond. Het werd een boeiend gesprek over literatuur en politiek engagement en de rol van dichters en literatuur in Vlaanderen. Zo kwam ik in contact met *Kruispunt*. De passionele woorden van Braet over dit tijdschrift, zorgden ervoor dat de volgende maandag van thesisonderwerp veranderd was. Ik wou weten wat *Kruispunt* was, welke rol het speelde in Vlaanderen, wie de mensen waren die eraan bijgedroegen, wat en waarover ze schreven. Het is een uitdagende maar boeiende reis geworden door de duizende pagina's teksten en illustraties van *Kruispunt*. Dat Mark Braet er zo hartstochtelijk urenlang over kon praten is geen toeval, want zoals Renaat Ramon schrijft in zijn *Lexicon van de Westvlaamse schrijvers* (Ramon 1987), "Achter ieder tijdschrift, zoals achter elke grote onderneming staat een man, die er zich mee vereenzelvigt". Braet is onmiskenbaar die stuwende kracht geweest tijdens de eerste jaargangen van *Kruispunt*. Ik wil "le temps d'un carrefour" (in de woorden van Brel) de Braetperiode van *Kruispunt* doorlopen.

***Kruispunt* en andere literaire tijdschriften**

Hoewel literaire tijdschriften een onmiskenbare barometer zijn van het literair leven in een bepaalde periode worden ze vaak verwaarloosd in de literatuurgeschiedenis. *Kruispunt* behoort tot deze interessante en nauwelijks onderzochte literatuurproductie. Om het belang en de rol van *Kruispunt* beter in perspectief te brengen, moeten we terug naar de decennia na de Tweede Wereldoorlog. Zowel in Nederland als in Vlaanderen is die periode literair gekenmerkt door het ontstaan van tientallen kleine tijdschriften, die veelal kortstondig

verschenen. Voor de meeste jongeren is het een periode van ontgoocheling, scepticisme en defaitisme. Hugo Walschap omschrijft de situatie in 1945 als volgt: "Het is alsof er een verdooving heerscht in plaats van geloofigheid, een stagnatie in plaats van activiteit, een malaise in plaats van strijdlustigheid" (Walschap 1945). Gerard Walschap verwijt de jonge generatie een gebrek aan opstandigheid en hartstocht: "De in het geheim beoefende aanbidding van de vrijheid, de in het donker trotsch gebroeid besef van waardigheid en recht" zijn niet de "substanties" geworden van "een opstandige jeugd" (Walschap 1945). De jonge dichters houden zich inderdaad meer en meer bezig met de taal en het zuiver literaire, een poëzie waarvan de vorm de eigenlijke inhoud is. In de jaren vijftig gaan dichters met de poëzie experimenteren, daar waar men in de jaren zestig tot een concrete, zakelijke dichtkunst komt, een "poëzie van gegevens" (Berger 1964). Deze vernieuwende stromingen, ver van Walschaps ijveren voor engagement, ontwikkelen zich in de jongerentijdschriften. Tevens is het oprichten van een blad dikwijls een reactie op de bestaande verzuilde tijdschriften. Die reactie is het best merkbaar in Vlaanderen waar toen slechts drie grote literaire maandbladen verschenen (*Dietsche Warande en Belfort*, *Vlaamse Gids*, *Nieuw Vlaams Tijdschrift*), tegenover een twaalfstal in Nederland (Zaal 1986). De jongeren verwijten die drie "grote" hun monopolie op het publieke forum en vooral hun beleid van uitsluiting ten aanzien van al wie afwijkt van hun literaire en ideologische normen. Veel

jongeren richten dan een tijdschrift op om zich publiek kenbaar te maken (Brems 1988). Daarom is het aantal literaire en culturele tijdschriften omvangrijk. Dit blijkt tevens het gevolg te zijn van de extreem individualistische houding van de jongeren. Ieder gaat zijn eigen weg met zijn poëtische en ideologische stellingname - of de afwezigheid ervan- die bepalend is voor de literaire optie van de verschillende tijdschriften.

Hoewel de vele jongerentijdschriften in die na-oorlogse decennia wisselend van kwaliteit zijn, toch mag hun rol op de literaire scène niet onderschat worden. Ze mogen niet worden beschouwd als een onbeduidende "onderwereld" van tijdschriften (Zaal 1986). Deze tijdschriften hebben drie grote functies vervuld als spreekbuis voor literaire vernieuwing, als alternatief voor de traditioneel en verzuilde literaire tijdschriften en als podium voor jonge schrijvers. Jongerentijdschriften zijn de bakermat geweest van verscheidene vernieuwende stromingen in kunst en literatuur, die later vaak tot de canon gaan behoren. Dat is het geval geweest met bijvoorbeeld *Barbarer* (1958-1971) en *De Nieuwe Stijl* (1965-1966) in Nederland en van *Gard Sivik* (1955-1964) in Vlaanderen. Bovendien nuanceren andere tijdschriften het verzuilde literaire landschap door hun "afwijkende" ideologische stellingen. Ik denk hierbij enerzijds aan de onafhankelijke tijdschriften zoals het christelijk maandblad *Ontmoeting* (1946-1964) in Nederland of *Tijd en mens* (1949-1955) in Vlaanderen, die "iedere macht en elk dogma verwerpen en naar een zo groot mogelijke vrijheid van de mens streven" (Bakker 1985), en anderzijds aan minder bekende progressief geëngageerde tijdschriften zoals *Kentering* (Delft/Rotterdam 1959-1977) of *Kruispunt* (1959-). Niet minder belangrijk was de kans die jonge schrijvers kregen om zich via deze tijdschriften naar buiten uit te profileren. De meeste Vlaamse schrijvers zijn trouwens in deze tijdschriften gedebuteerd (Zaal 1986).

Ondanks het belang van deze uitdagende en nieuwe literaire producties worden veel van deze jongerentijdschriften ten onrechte over het hoofd gezien bij literair onderzoek en zijn in het beste geval louter in bibliografieën vermeld.

Dat is ook zo met *Kruispunt* dat in tegenstelling tot vele van die tijdschriften nog altijd springlevend is. Hoewel de kwaliteit van de teksten wisselvallig is en het esthetische vanwege de ideologische inslag vaak afwezig, heeft *Kruispunt* een belangrijke rol gespeeld, niet alleen als literair podium voor jonge auteurs, maar ook als sociaal en politiek geëngageerd tijdschrift dat in Vlaanderen een open raam op de wereld was.

Het ontstaan van *Kruispunt*

Kruispunt is tot leven gekomen dankzij de samenwerking tussen de dichter en internationalistische pacifist Mark Braet en de sociale en politieke militant en aforist Georges van Acker. Beiden kenden elkaar van artikels en gedichten die onder andere in het communistisch literair tijdschrift *Voorpost* verschenen waren. Bij Mark Braet rijpte reeds ruime tijd het idee een tijdschrift in de trant van *Voorpost* te publiceren. Tijdens de zomer van 1958 gaf Braet gestalte aan zijn project. Eerst dacht hij aan een gestencild blad, maar Marc Buyens bezorgde hem het adres van een Antwerpse drukker die het tijdschrift tegen een spotprijs zou drukken. *Kruispunt* zou dus een gedrukt blad worden. Dit betekende voor het geplande literair tijdschrift een opening op artistiek gebied omdat een gedrukt tijdschrift natuurlijk veel meer reproductiemogelijkheden bood.

Tevens zou het tijdschrift los staan van de communistische partij, hoewel de stichters en de medewerkers van het eerste uur lid waren van de KPB. Albert De Coninck, lid van het Politiek Bureau, kende het tijdschrift een kleine financiële steun toe uit sympathie, maar benadrukte dat de KPB "zich niet stiefmoederlijk wenste op te stelen (...) en zich bewust niet wenste te mengen in de problemen van stijl, inhoud en oriëntatie" (Mark Braet geciteerd in (Vonk 1990).

Het eerste nummer van het driemaandelijks *Kruispunt* verscheen in januari 1959 en kende een groot succes. Na vier dagen was de oplage van 300 exemplaren verkocht en een tweede druk werd uitgebracht.

Het literair en politiek programma van *Kruispunt*

"Maar ergens moet een kruispunt liggen, daar waar mensen met de meest uiteenlopende levensopvattingen elkaar ontmoeten, elkaar begrijpen en beter waarderen kunnen; (...) door zijn werk (levert de kunstenaar) een belangrijke bijdrage voor de vrede, voor een betere verstandhouding, voor de vestiging van een nieuw humanisme". Zo luidde de redactionele inleiding in het eerste nummer van *Kruispunt* (p.3).

Braet en Van Acker hebben een tribune willen brengen voor progressieven, waarbij het "gauchisme" (lees de strikte lijn van het socialistisch realisme) en het "sektarisme" van *Voorpost* geweigerd werden. Van Acker stelde zich open voor alle literaire stromingen (met uitzondering van fascistische literatuur, beklemtoonde hij driftig tijdens het interview) en Braet wou *Kruispunt* buiten de grenzen van het Nederlandse taalgebied laten kijken. Beiden hadden sociale en didactische doeleinden en wensten de uitkijk van het Vlaamse volk te verbreden door "andere taalgebieden en andere culturen bij ons te introduceren". Al klinkt de toon van de redactionele inleiding misschien wat te idealistisch, toch is deze doelstelling geconcretiseerd in de internationale bijdragen. *Kruispunt* zou een podium worden voor progressieve schrijvers wier strijd duidelijk in het teken zou staan van vrede en van een nieuw humanisme.

Braets cachet

De drie hoofdredacteuren (Mark Braet, Georges van Acker en John Heuzel) respecteren het programma van *Kruispunt* en hebben elk een eigen stempel op het tijdschrift gedrukt. Mark Braet heeft de eerste jaargangen van het tijdschrift gekleurd. Zijn belangstelling ging vooral uit naar de internationale literaire en artistieke wereld. Hij wou Vlaanderen nieuwe stemmen laten horen en heeft zich daarom ingezet om buitenlandse schrijvers en kunstenaars te contacteren voor bijdragen aan *Kruispunt*. Velen van die mensen behoorden tot de linkse vleugel van de maatschappij. Via de PCF kwam Braet in contact met Aragon en Picasso, die heel wat illustraties afstond. Braet kende Dobzynski, de redactiesecretaris van het tijdschrift *Europe*, die in de eerste drie nummers van *Kruispunt* een bijdrage leverde over de nieuwe Franse poëzie. Via de Kommunistische Partij van Nederland had hij contact met Sonja Prins, en via de Spaanse partij met Marcos Anna.

In 1954 had een internationale bijeenkomst plaatsgevonden in Knokke-Zoute, die auteurs uit Oost- en West Europa op een "semi-legale" wijze had samenbracht. Drie dagen lang werd de mogelijke samenwerking tussen personen met diverse politieke, ideologische en godsdienstige opvattingen besproken om tot politieke en militaire ontspanning te komen. Daar ontmoette Braet o.a. Bertold Brecht, Anna Seghers, Vercors, Jean-Paul Sartre, Carl Levi, Iwaskiewitch en Elza Triolet. Deze contacten zouden heel vruchtbaar blijken voor de invulling van de eerste nummers van *Kruispunt*. Zo kwam er een speciaal Brecht-nummer van *Kruispunt*, toen deze nog niet tot de internationale canon behoorde (nr. 14 - 1962). Andere themanummers zagen ook het licht. Deze waren, qua vorm en idee sterk geïnspireerd door *Europe*, het tijdschrift van Dobzynski. Braet zorgde eveneens voor de publicatie van een nummer over de Kongolese literatuur (nr. 5 - januari/maart 1960) dat volledig bestond uit bijdragen van Kongolese auteurs, wat een politieke uitdaging betekende in de periode van het kolonialisme.

De buitenlandse literatuur was eveneens vertegenwoordigd met bijdragen van Jevgeni Jevtoesjenko (nr. 17 - 1963), die van de Turkse dichter Nazim Hikmet (nr. 13 - 1962), of teksten van Sjalom Aleichem (nr. 4 - 1959). Dit zijn slechts enkele voorbeelden van Braets internationaal gerichte interesse die zijn weerslag kreeg in het multiculturele aspect van het tijdschrift.

In die eerste jaargangen kwam veel poëzie aan bod. Het zijn vaak gedichten met een duidelijk politiek of sociaal cachet, al was dit voor Braet geen noodzaak. Hij wou absoluut vermijden dat zijn "tribune van progressieven" artificieel gevuld zou worden met minderwaardige teksten onder het voorwendsel dat ze een sociale inslag hadden. Hij stelde integendeel dat de sociale rol van de schrijver erin bestaat het volk te dwingen zichzelf te verheffen en niet dat de schrijver naar beneden toe schrijft.

Beeldende kunst neemt eveneens een grote plaats in in de eerste nummers van *Kruispunt*. Braet nam contact op met ambassades en tijdschriften in het Oosten om tekeningen, lino's en foto's van beeldhouwwerken en schilderijen te kunnen publiceren. Zo verscheen er in die tijden van Koude Oorlog kunst uit o.a. Roemenië, Polen, de DDR en Hongarije. Werk van Picasso illustreerde regelmatig de pagina's van *Kruispunt* (nr. 1-4,6-8,11,13,15) evenals lino's van Masereel (nr. 1,2,9,16) en tekeningen van Permeke (6,8,10), reproducties van James Ensor (nr.7), Hugo Claus (nr. 8), Matisse (nr. 8,11) en Otto Dix naast minder bekende kunstenaars als Verwest of Ramon.

De eerste vijf jaargangen onder het redacteurschap van Mark Braet worden gekenmerkt door het grote aantal politieke teksten. Het zijn enerzijds aanklachten tegen kolonialisme (zie o.a. *Ballade van een neger* door Louis Bruggen in *Kruispunt* nr. 8 -1960), racisme (bv. Vic van Saarloos, *Plagiaat* over de justitie van de blanken in de VS, *Kruispunt* nr. 3 - 1959) en dictatuur (o.a. Leo Peeters in *Kruispunt* nr. 12 - 1959 en Tergat *Logenstraffing* in *Kruispunt* nr. 3 - 1959). Anderzijds zijn er gedichten met een nadrukkelijke marxistische inslag zoals bijvoorbeeld de teksten van Brecht of de *Ballade van de Koolputters* van Etienne Geers (*Kruispunt* nr. 3 - 1959). Bovendien dragen de eerste nummers een sterk naoorlogse stempel omdat de teksten niet alleen handelen over oorlogservaringen, verwoesting en ruïnes (Hugo Claus, *Goedendag Warschau* in *Kruispunt* nr. 1) maar ook over de terugkomende vrede, hoop en liefde. Een veel voorkomend thema is uiteraard het pacifisme, dat bijna als een rode draad doorheen de 33 jaargangen van *Kruispunt* loopt.

De periode waar Mark Braet hoofdredacteur was, staat in het teken van een politiek, marxistisch en pacifistisch engagement, waarin de internationale progressieve literatuur en beeldende kunst een ruime plaats innemen in het tijdschrift. Braet heeft met *Kruispunt* niet enkel voor boeiende leesmomenten gezorgd, maar heeft bovendien nieuwe horizons voor Vlaanderen opengesteld.

Braets druk en geëngageerd leven heeft, zoals met het tijdschrift *Kruispunt*, gezorgd voor vele kruispunten tussen mensen, kunst en literatuur over de hele wereld. Op een van die kruispunten heb ik Mark Braet ontmoet. Merci Mark pour ces rencontres inoubliables.

Laurence Mettwie

Bakker, S. (1985). Literaire tijdschriften van 1885 tot heden. Amsterdam.

Berger, P. (1964). Paradox. profiel van een generatie. Bloemlezing uit de poëzie van de zestigers. Haarlem.

Brems, H. (1988). Analyse van een malaise: Het jongerenprobleem in de Vlaamse poëzie: 1945-1950. Leuven, Houtekiet.

Ramon, R. (1987). Lexicon van de Westvlaamse schrijvers. Torhout.

Vonk, B. (1990). "Het tijdschrift *Kruispunt* bestaat 30 jaar. Kunst moet kritisch zijn." Rode Vaan: 32-35.

Walschap, G. (1945). "Wat willen de jongeren?" Dietsche Warande en Belfort **45**(3): 161-164.

Walschap, H. (1945). "Literaire inertie." Zondagspost **1**(23): 8.

Zaal, W. (1986). Een Hollander over het Zuiden. Antwerpen/Amsterdam, Manteau.